

Pojem a podstata náboženství

Co je lidstvo lidstvem, zajímá je stále otázka: Odkud a kam, co jsem já, jaký je smysl mého života, jaké je mé určení? Čili věčně živá je otázka náboženská. O nic se tak lidé nezajímají, o ničem se tak divoce nedisputuje, nic nebylo také příčinou jak nesmírných obětí, tak také nejtvrdsích ukrutností, jako tato věčně otevřená otázka: otázka náboženská.

CO JE VLASTNĚ NÁBOŽENSTVÍ?

Všichni se shodují v tom, že náboženství jest uvědomělý poměr k nejvyšší bytosti. To je smysl slovní definice. I Tomáš uvádí tento výměr Ciceronův a Augustinův: Religio importat ordinem ad Deum: ipse est cui principaliter alligari debemus tamquam indeficienti principio: ad quem etiam nostra electio assidue dirigi debet sicut in ultimam finem... (2. II. q. 81. a. 1.) Náboženství znamená zaměření k Bohu, neboť on je to, k němuž hlavně musíme být připoutáni jakožto k nehynoucímu původu; k němu musí stále směřovati také naše hledání jakožto k poslednímu cíli...

Náboženství ovšem předpokládá uznání Boha jako osobní bytosti. U pantheismu, i když sebe více užívá slova „Bůh“ a „božské“, není možné mluvit o náboženství, protože je tu vše spleteno do nerozmotatelného klubka objektivního i subjektivního. Abychom mohli postupovati účelně a abychom zamezili nedorozumění, je třeba přesně stanovit, co je náboženství, jak my mu rozumíme a jak o něm zde budeme jednat.

V nejslabším slova smyslu rozumíme náboženstvím vyznání, určité názory na Boha a na náš poměr k němu, náboženství již formulované, po případě také zorganizované. Ovšem, to není ještě náboženství ve vlastním slova smyslu, protože někdo může mít nějaké vyznání, může se hlásiti k nějaké skupině sdružené podle určitého náboženského vyznání a býti při tom člověkem docela nenáboženským.

Náboženstvím rozumíme tedy nejprve osobní poměr člověka k Bohu, ale to je opět velmi, velmi málo řečeno. Musí se říci, že je to poměr celého člověka, všech jeho schopností, celého jeho života k celému Bohu, k Bohu v pokud možná nejčistším smyslu a v poměru Boha co možná nejdůstojnějším.

Každé náboženství musí vycházeti z více méně dokonalého pojmu Boha. Podle obecného mínění všech lidí je Bůh nejvyšší, nejdokonalejší bytost, Pán všeho, Zdroj všeho, prvá nejvyšší příčina, zdroj a příčina všeho, co je pro nás na světě cenného, zdroj všeho, co je pro nás lidí rozumné cenné, tedy zdroj veškeré pravdy a všeho dobra. Protože však naše štěstí je v tom, co naplňuje naše nejvyšší schopnosti, totiž rozum a vůli (a cit, chcete-li), protože Bůh je nejvyšší předmět těchto našich schopností, ve kterých je nejvyšší obšťastnění lidské, protože je pravda a dobro v nejvyšším stupni, proto je nám tento Bůh zároveň naším cílem. Protože však Bůh je nejprve Nejvyšší dobro,

zdroj všeho pro nás, ~~protože~~ máme povinnost poddanosti vůči tomuto Bohu. Mám-li býti někomu poddán, musím svého Pána dobře znáti. Čím větší poddanost, tím důkladnější musí býti mé poznání o něm.

Proto je náboženství nejprve a docela přirozeně poznání. Jenomže to není ještě celé náboženství. U některých lidí to stačí, někteří lidé se s tím dokonale spokojují, jim stačí, že mají své náboženské přesvědčení, někdy ani to, jen když prostě mají své náboženské vyznání. Tím je celý jejich poměr k Bohu, celé jejich náboženství vyčerpáno. Bědně málo. Jestliže poznávám Boha jako nejvyššího Pána, svrchované dobro a dokonalost samu, musím z toho vyvoditi důsledky a k tomuto svému Bohu se podle toho také chovati. Musím svého Boha uznati jako svého Pána, musím ho uznati jako svůj cíl a podle jeho přání i podle jeho vůle se zaříditi. Vedle onoho základního poznání Boha tedy musí přijíti nyní uznání Boha. To je druhá etapa náboženství.

Protože je můj Pán a protože je Pánem všeho, co pro mne stvořil, smím a musím užívatí sebe, jeho darů tak, jak on to určil. Protože je mým pánem, má právo na mne, a když svou vůli projevil a ukázal, co chce se mnou a co chce ode mne, musí se můj poměr k tomuto Bohu projevití jako jeho uznání. Ať i bez toho je nejprve nutné, když On je nejvyšší dobro a nejvyšší dokonalost, abych k němu zařídil jako k cíli celý svůj život, abych se snažil celý svůj život tak zaříditi, aby mi byl cestou k němu, aby byl oslavou jeho, aby byl chválou slávy jeho. Tak se pomalu blížíme ke třetí tyáři náboženství.

Chci Boha, chci ho z celého srdce, chci, aby měl, jak mu patří, prvé místo v celém mém životě. Ale protože jde o Boha tak mocného, velebného, dokonalého a protože každá velikost a každá dokonalost si zaslouhuje chválu, uznání, zaslouhuje si uznání i Boží velikost. Když je Bůh mým pánem jako můj stvořitel a zdroj všech mých dokonalostí a jako mé svrchované štěstí, musím nějak vyjádřit tento svůj poměr k Bohu. Musím jej vyjádřiti naprostou poddaností a službou jemu, ale vedle toho také musím nějak vyjádřiti svou vděčnost, své uznání jeho nesmírnosti, velebnosti. Každá velikost a každá velebnost si žádá vnějšího uznání. Mimo to mne k tomu vede lidská přirozenost, abych nějak vždycky hleděl vyjádřiti navenek, co uvnitř prožívám, myslím, chci a cítím. Proto také je třetím prvkem náboženství kult čili bohoopecta. Bohoopecta je vnějším uznáním a projevem mé vnitřní oddanosti vůči Bohu. Proto se setkáváme u všech národů aspoň s nějakými projevy náboženského života, s projevy bohoopecty: modlitbou, klaněním a obětmi.

Ale tím ještě nekončí náboženský život. Jakmile poznávám, že Bůh je nejvyšším dobrem, a že mne stvořil, abych měl účast na jeho dobrotě (neboť jen proto mne stvořil a postavil do světa a obklopil svými dary, abych poznal nějaké dobro a tím mohl postoupiti až k dobru

nejvyššímu), zatoužím spočinouti v tomto dobru nejvyšším, máje tu jakési závdavky v dobrech stvořených a omezených, jež mne nemohou nasytit, zatím co má přirozenost od Boha učiněná touží po nasycení.

Na této cestě k Bohu pozoruji zřetelně, že nejsem hoden, že nejsem dosti čistý pro to. Proto se očišťuji, abych byl čistší. Tak má náboženství tuto čtvrtou stránku asketickou. Očistit se chci od hříchu, abych byl čistší pro toto spočinutí v Bohu; chci se očišťovati a kázniti, vzdávati se cílů nižších, toho, co mne láká, vedle Boha dobra nejvyššího a proti němu, abych mohl dokonaleji, plněji, důvěrněji spočinouti v tomto Bohu, svém dobru nejvyšším.

Když pak se takto snažím poctivě, Bůh si mne sám přitahuje, spočívám v něm jako v dokonalosti naprosté, spojuji se s ním co nejdůvěrněji, čili náboženství vrcholí v mystice, která jest spojením intimním, a zde na zemi nejdokonalejším.

Neříkejte, že je to eudaemonismus, žízeň, sobecká žízeň po štěstí. Kvietismus je nerozumem, protože každé dobro musí oblažovati aspoň nějak a není možné, aby neoblažovalo dokonalé dokonalé Dobro. Je sice pravda, že někteří lidé takto chápou náboženství jakožto cestu jenom k osobní blaženosti, že se pramálo starají o Boha, nebo že se o něho starají, jen pokud je jejich blažeností. To je ovšem snížení náboženství, protože tu pak již není středem sám Bůh, nýbrž člověk. Můžeme dokonce říci, že tu pak již nejde vůbec o žádné náboženství, že je tu Bůh jen služebníčkem, zjednavatelem, zprostředkovatelem věčné blaženosti pro pana člověka, ale to jsou již výkyvy, výstřelky, které je třeba vychovávat, léčit, ale nesmíme pro ně zavrhnout celé náboženství. Nesmíme přece zavrhnout věc jen proto, že je jí zneužíváno, nýbrž naopak máme povinnost ukázat, jak se má věci správně užívat.

Tak patří k náboženství poznání Boha, které je stále dokonaleji, důkladněji a přesněji formulováno. Poznání Boha nejprve přirozené, pak dané zjevením a vírou, která zjevení přijímá, a dogmatem, které to zjevení pro víru přesně a jasně formuluje a vyvozuje z něho důsledky, které jen člověk může ze základních pravd vyvoditi. Tak máme náboženství jako učení, vyznání, věrouku.

Rozumíme tedy náboženstvím ve vlastním slova smyslu souhrn všech úkonů, které řídí a spravují poměr celého člověka k nejvyšší bytosti jakožto k Pánu nejvyššímu, dobru a cíli člověkovu, s uspořádáním celého života a poměru k bližním podle tohoto Boha, který má jako nejvyšší právo na to, abych jen k němu zaměřil svůj život a abych jej zařídil podle jeho vůle, jestliže ji Bůh ohledně mého života projevil.

Proto nemůže býti náboženství ani jen v rozumu ani pouze morálkou čili ve vůli, ani to nesmí býti jen kult, ani to nesmí býti jen askese, ani se nedostanu k nejvyššímu spojení bez všech předchozích složek náboženství. Tím méně může pak býti náboženství jen výplod citu anebo v citu se pouze odehrávat.

Protože je Bůh nejvyšší dobro a můj Pán, znamená můj správný poměr k Bohu, že musím uznat tuto jeho svrchovanost. Tak je náboženství podstatně ve vůli se stálou spoluprací rozumu a se stálým tíhnutím, aby tento rozum byl jednou naplněn dokonalým patřením na tohoto Boha, nejvyšší pravdu, která jediné dovede oblažiti lidský rozum, stvořený pro spočinutí

v pravdě. Mystika je již jakousi předchutí tohoto naplnění a této blaženosti. Ale protože jsem tvor, a on je stvořitel, protože on je prvý Princip všeho, příčina všeho a proto Pán všeho, je právě náboženství můj poměr k němu jako tvora ke tvůrci, účinku k příčině, poddaného k Pánu. Proto musím uznati svrchovanost Boží a celý život zaříditi, aby mu sloužil, aby plnil jeho vůli, aby oslavoval její velikost a velebnost. Aby žil podle jeho vůle a tak šel a došel k němu. Vůle také řídí askesi, vůle také řídí bohopoctu. Protože uznávám Boha za Pána a za nejvyšší dobro, určuje také vůle, abych to nějak projevil navenek.

Ale rozumové úkony patří podstatně a nutně k pravému a dokonalému náboženství. Rozum mi totiž ukazuje tohoto Boha jakožto veškeré lásky a služebnosti hodného. Jinak nevím, jak bych se odhodlal k tomu, abych svému Bohu všechno dal, abych celý život podle něho a k němu zařídil i tam, kde mne to bude mnoho státi. Musím poznati Boha jako hodného úcty a klanění.

Snažím se pak také, když vím, že Bůh je to nejdokonalejší, tohoto svého Boha poznati, ne nějak, nýbrž jak jen dokonalé mohu, protože když je rozum stvořen pro pravdu, a když zde mám pravdu nejvyšší, jsem povinen k tomuto zdroji pravdy, k tomuto předmětu nejtajnějšímu, skrývajícimu nejvyšší možnosti poznání, se rozletěti. Zvláště když nejvyšší lidské štěstí je v tom, poznati co nejdokonaleji nejvyšší pravdu. Dále mně musí rozum ukázat také, která bohopocta je rozumná a Boha důstojná. Musí mi také rozum ukázati, které jsou ve mně překážky na cestě k Bohu a v plnění mých povinností vůči jeho svrchovanosti, abych stanovil dobré prostředky, jak se zbaviti překážek. Rozum mi také musí ukázati, co tento Bůh ode mne žádá v životě a jak mám žíti, co je mrávné a důstojné tohoto Boha.

I cit přijde na své. Jak rozum tak vůle jsou spojeny s mou dychtivostí smyslovou a vznětlivou, jež provázají mé rozumové i volné úkony. Dávají jim snadnost a zaručují skutečnou lidskost, tvora totiž opatřeného i smyslovou částí a jejími schopnostmi. Proto netřeba se stydět za cit v náboženských projevech. Jen je třeba přihlížet k tomu, aby cit nepřevážil, aby nevybujel nad ostatní vyšší schopnosti a aby mu nebylo povoleno neúměrně více místa, než mu jako nižší schopnosti náleží, aby věc tak vznešená, jako je náboženství, nebyla omezena na schopnost poměrně nízkou a aby ostatní schopnosti nebyly ochuzeny ve prospěch citu, který jim právě má býti poddan jako jejich služebník. Tedy takové musí být postavení citu v náboženství místo pomocníka, služebníka vyšších schopností při jejich prožívání poddanosti, lásky a blízkosti Boží.

Náboženství jest něco tak obecného, že se s ním shledáváme všude. I u národů, o kterých se domníval na př. Darwin (v Ohňové zemi), že našel lidi primitivní bez náboženství a že tedy na nejnižším stupni vývoje neznalo lidstvo náboženství; i tam našli noví badatelé, kteří dleli poněkud déle s tamnějším obyvatelstvem, náboženství — ovšem esoterické, uzavřené cizincům.

Náboženství jest něco nutného, protože je tak obecným zjevem, že se s ním všude setkáváme ve všech dobách, ve všech pásmech u všech národů. Aspoň nějaký vztah k vyšší bytosti nalézáme všude, i když třeba takovou bytostí jest jen Zákon, nebo Posmrtný život, nebo zbožštění zákona a národa jako v Japonsku.

Již způsob původu ukazuje na nutnost náboženství. Slovem původ náboženství nemyslím zde onu otázku, jak se vůbec dostalo náboženství na svět, do lidské společnosti. Nás tu zajímá původ psychologický, čili jak povstává náboženství v duši a v životě jednotlivcové, a dále, jak by se mělo řídit správné vychovávání k náboženství a v náboženství. Tedy původ náboženství pro jednotlivce a aniž bychom předbíhali otázce, jak tu zasahuje zjevení, milost a víra. Je totiž více lidí, kteří mají náboženství, aniž patří k nějaké určité skupině vyznání. Někdy je právě třeba tohoto pochodu psychologického jako základu, aby pak milost zjevení a víra našly připravené schopnosti pro přijetí náboženství vyššího, dokonalejšího. Vždyť nemluvíme zbytečně o tak zvané fundamentální teologii a o praebambula fidei.

Hermann Schell ve své Apologii (I. díl str. 1.) praví: Jakmile člověk vstoupí ve vztah k nejhlubšímu podkladu a smyslu skutečnosti, již tím vstupuje do náboženství. Skvěle praví také Thomé (Vom Glauben an Gott, p. 8.): Jakmile člověk uzná prvé obecné zásady, které se nedají dokazovat, jako že vše směřuje k cíli, že co jedná, musí k tomu mít dostatečný nějaký důvod, že část je menší celku, že ano není ne a že ano je jen ano, jakmile toto uzná a jakmile uzná hranice svého bytí a bytí, které jej obklopuje, a jakmile uzná, že co není bytí samo, přijímá je od vyššího a že část tedy nutně volá po celku, něco volá po plnosti, již tím každý uznává princip Boha.

Proti jakémukoliv náboženství stojí vědomě jen ten, kdo sebe má za střed všeho nebo kdo se vzdává vůbec jakékoliv snahy najít podklad, smysl a cíl skutečnosti. Neuznává náboženství, kdo vše, co je mimo jeho vlastní zkušenost, považuje za iluzi, ačkoliv sám přece přijímá v praxi ony obecné principy, které si nikdo nedokazuje, a přijímá, především i správnost svého rozumu, ačkoliv si tu správnost nikdy neozřejmil, tím méně dokázal. Anebo neuznává jakéhokoliv Boha ten, kdo má svět jen za náhodný shluk a víření hmotných atomů. Jenomže pak svým životem tuto náhodnost docela potírá, protože sám pracuje s účelností a s řádem a od druhých aspoň prakticky tento řád přísně vyžaduje.

První systém, který zahrnuje náboženství, je agnosticismus, který přijímá jen fenomén a který u nás řádil a řadí dosud pověstným pozitivismem a realismem našich dědů. Rovněž nepřipouští náboženství ve vlastním slova smyslu pantheismus, který vše ztotožňuje, jemuž je všechno jen projev jedné jednoty věčného dění. Materialismus, který vyvrcholil v marxismu, rovněž neuznává náboženství, protože neuznává duchovních bytostí. Náboženství je mu výplodem kapitalistické myšlenky, utěšující vykořisťované pracovní třídy slibem budoucího ráje, aby se nebouřily.

Agnosticismus se dopouští velkého nedopatření. Zapomíná, že vnitřní skutečnost duchovního života je bezpečněji a důkladněji zjištěna než cokoliv okolo nás. Ve chvíli duchovního úkonu je skutečnost tohoto úkonu bezprostředně a zjiitelně přítomna. Proto je nemožné dívat se na náboženství jako na méně zdůvodněnou skutečnost než exaktní vědy snad proto, že se děje v nitru člověka. Individuální psychologie Adlerova a Jungova dokázala bezpečně existenci individuální, duchovní duše. Není-li svět poznávání, vnímání, rozumění a chápání, tím méně by byl svět tíhy, šíře, vel-

kého a malého, celku a části, protože právě abstrakcí, srovnáváním si jej bezpečně uvědomuji.

A to hned vede ke srovnávání, k závěrům dalším a dalším. Ani v obyčejném, běžném životě není možno mysliti a jednati bez zřetele k podkladu, ke smyslu, k cíli bytí a skutečnosti, od čehož je jen maličký krůček k odrazu k poslednímu cíli a k podkladu všeho bytí. Tak praví směle Rahner (Hörer des Wortes), že člověk věří již před náboženskou vírou, když přijímá objektivitu našeho lidského myšlení. Již tím samým přijímá hranice a tím i závislost na neohraničeném, na Bohu.

Když je člověk rozumná bytost, která přemýšlí a srovnává a hledá smysl a podklad všeho, nemůže zůstat jen v mezích omezené skutečnosti. Každý soud o příčině a řádu a vztahu bytostí zvedá vlastně smysl již k nejvyšší bytosti, k nejvyššímu cíli.

To je tedy základ náboženství: uvědomení lidských hranic, mezi a touha najít podklad, příčinu, smysl a cíl všeho.

Základ náboženství je tedy rozumový. Jest proto nutné také tak nábožensky vychovávat. Nestačí vychovávat jen ke kultu, k modlitbě a k náboženským projevům, nýbrž je třeba tento poměr zdůvodniti rozumově. Proto je tak důležité náboženské vzdělání. Bez něho je náboženství bez rozumného podkladu a není vůbec úkonem důstojným člověka. Bez tohoto rozumného podkladu, který se ovšem mění podle schopností jednotlivcových, je náboženství pouhopouhou pověrou. Náboženství je teprve tehdy důstojným úkonem člověka, jestliže je uvědomělým poměrem poddanosti tvora tvůrci, účinku příčině.

A jakmile najdu Boha jako svého Pána, jako Příčinu nejvyšší, plyne z toho ovšem nutně má povinnost jít k němu, vzdávat mu úctu a slyšet jeho hlas, jestliže promluvil.

Tak jdou po sobě tyto tři čtapy náboženského života: reeligere, směřovat k Bohu, religere, prohloubit svůj poměr k Bohu, a religare, oddat se Bohu.

Schleiermacher (Reden über die Religion V. 2.) praví případně, že hledání prvé příčiny ještě není náboženstvím. Schl. definuje náboženství jako smysl pro nekonečné. Pro Spencera „tajemství a jistota náboženství záleží ve vědomí, že žijeme v přítomnosti nekonečné a věčné síly, z níž všechno vychází“.

Toto sice patří k náboženství, ale samo o sobě není celým náboženstvím. K náboženství opravdu patří spočinutí v Bohu. Druhým principem, ze kterého totiž vychází náboženství, jest vědomí hranic, tedy také nedokonalosti a nedostatečnosti a pak touhy vymaniti se z těchto hranic a dostat se k Dokonalému, protože v ničem jiném nemůžeme spočinouti, v ničem ohraničeném nenajdeme štěstí, my, kteří jsme zrozeni pro nekonečné, dokonalé a naprosté.

Tato schopnost bytí, tato žízeň Absolutna, jak bych to nazval, jest však druhým stupněm, kterým přichází člověk do uvědomělého, živého spojení s Bohem, a kterým přichází tedy ke svému náboženství.

Nenazývejte to panhedonismem nebo eudaimonismem nebo sobectvím povýšeným na náboženství. Byli jsme tak stvořeni, že jsme zrozeni pro štěstí. Touto touhou, nikde neukojenou, také přicházíme k Bohu jako k bytosti, která jedině nám může stačiti, jež nás jedině může zdokonaliti naprosto a ve které jedině posléze můžeme bezpečně spočinouti. Jenomže to ne-

smí zůstat celým náboženstvím. Od této touhy po spočinutí a od tohoto spočinutí je pak třeba zase povstat k tím oddanějšímu a vděčnějšímu a poslušnějšímu poměru k Bohu. Tak třeba korigovat Schellovo příliš imanentistické tvrzení (str. 20): „Pravý zdroj a původ náboženství jest ušlechtilá a duchovní touha, směřující stále výše a dále, aby poznala smysl a základ všeho bytí a našla hodnoty k opravdu plnému životu.“ Základ náboženství jest nutnost oddati se Bohu, jakmile ona touha po poznání smyslu všeho a touha po naplnění nejlepší nám přiblíží onu Bytost, která je Příčinou a štěstím všech ostatních. To ukazují nejstarší jména, která dávají nejstarší náboženství Bohu: El, Silný, Diaus nebo Dios Pítar, Světlý, Brahma, Samostatná síla vůle, Atman, nejhlubší základ životní, Já. Pohyb u Merkura, Apolona, Odina a Ra. Perské náboženství přináší pojem Nekonečného Zervan Akazare, pojem duchovní dokonalosti Ahura Mazda, věčné moudrosti Spento Mainiu, princip životního tvůrčího slova Ahuna vayria. Perský pojem Boha se zvedá k tomu: Já jsem, který jsem Mazda. Tedy, lidé hledají odpradávná příčinu nejdokonalejší, naplňující. Tak nazývají Boha, to je, tak ho hledali a tak ho také našli.

Egyptské náboženství zdůrazňuje hloubku a tajemnost té věčné příčiny. Proto mluví o prasile, o tom, jenž se sám zplozil, jenž je sám od sebe. Dobrá bytost. Bytost žijící pravdou. Stavitel.

V nejstarším čínském náboženství existují tvůrčí a zákonodárné moci. Bůh je nejvyšší Pán, Šang Ti. Tao — zákon je chápán jako božská bytost. Znamená pak opět princip dokonalého souladu.

Rímské náboženství dává Jupiterovi název Optimus Maximus, Janovi Initiator, Minervě vše pořádný rozum, Saturnu souhrn veškeré síly semene, plodivost Venuši. Varro vykládá samothracká mysteria jako snahu dostat se právě ve styk s nejvyšší příčinou.

Všechna tato jména božstev tedy znamenají Nejvyšší příčinnost, ale zároveň se v nich ve všech objevuje druhý prvek náboženství, řekl bych subjektivní, totiž všechna očekávají od božstev naplnění a spočinutí, oblažení.

Všechna náboženství končí gnosí nebo mysticismem, nebo až jako křesťané mystikou.

Brahmanismus se snaží o návrat do Prabytosti cestou nauky, cestou zákona a obětí a odříkání světa. Budhismus se snaží o odvanutí osobnosti a vysvobození z přerozdávání odřeknutím se osobnosti, ale právě za účelem spojení s nekonečnem, právě proto, že cítí tíhu hranic. Egyptské náboženství podávalo blažené patření na čisté světlo Ra-ovo naplněním dvojí spravedlnosti. Perské náboženství podává uskutečnění království světla bojem proti temnotě, tělu a lži. Germánské náboženství pracuje o odčištění viny vítězstvím vnitřní spravedlnosti u bohů i u lidí. Římské náboženství věčným královstvím dobrého a velkého. Čínské náboženství konfuciuské ho ražení se snaží o uskutečňování věčného Tao, Zákona rozumného, souladem země s nebem. Laotse pak vidí blaženství ve vnitřním oddání se Tao-rozumu a zákonu. Všechna náboženství vrcholí ve snaze nalézt v nejvyšší bytosti také své zdokonalení a svou blaženost. I toto je cesta k Bohu, podle slov Augustinových o lidském srdci, jež nemůže být naplněno ničím, co můžeme zde na zemi hledati a najít. Jenomže při tom nesmíme zůstat, pro-

tože tím bychom snižovali Boha na svého služebníčka, jako by byl jen pro to, aby nás obšťastnil.

V tomto směru má pravdu Max Müller (Religionswissenschaft IV p. 207): „Kořenem všeho náboženství je: Něco mi schází, totiž dokonalost.“ Ale to je jen jedna stránka náboženství. Základnější je stránka uvědomění si hranic a hledání smyslu cíle a příčiny. A pak zaměření celého života k této bytosti jako příčině a Pánu. Teprve tehdy je to náboženství, jestliže vyvodím z toho důsledky: a klaním se Bohu, přivinu se k němu a snažím se jít k němu, a žiji podle jeho vůle, protože uznávám, že On, Příčina má a Tvůrce můj, má právo ode mne očekávat a vyžadovat oddanost, službu, úctu a poslušnost. Teprve pak je to náboženství. Jinak to je buď jen filosofie, nebo sobecká touha po štěstí, ale ne ještě náboženství. Teprve sloučením všech těchto prvků poznání, uznání, projevu, cesty a spočinutí — teprve tím jsem u pravého náboženství.

Proto neprchá právě náboženství ze světa, nýbrž naopak se snaží pozvednout časné věcným a následovati Boha v jeho dokonalosti a dobrotě. Proto je docela neoprávněné a nerozumné, co říká Leuba (The psychology of Religious Experience p. 328): „Zlo, které zplozila tradiční představa Boha, možno shrnouti pod souhrnný název víry v onen svět. Škoda, která byla způsobena lidstvu v minulosti vírou, že právě určení člověka leží na onom světě, nedá se změřiti podobně jako jiná škoda, vzniklá z názoru, že mravní pozvednutí osobnosti závisí od osobního Boha. Tato zla jsou sice dnes menší než v minulosti, protože víra ztratila na síle a protože vzrostl pocit odpovědnosti u jednotlivce pro duchovní i hmotné blaho lidské společnosti. Jen tehdy pochopí člověk dokonale, že je strážce svého bratra, vzdá-li se úplně víry v osobní nadlidskou Příčinnost. Rozdělená odpovědnost neosvědčuje se lépe v duchovní oblasti než v praktickém životě.“

To ovšem znamená dokonalé neporozumění smyslu náboženství. Náboženství sice se zvedá výše, ale tím je právě dán veškerý pokrok, že člověk nezůstává zaklet jen do hmoty a do hranic. Právě tím se uvolnily všechny síly k nalezení vyšších hodnot a k podání těchto hodnot všem. Právě poznání, že všichni jsou stvoření a řízení a milování jednou nejvyšší příčinností, zvyšuje onu osobní odpovědnost za všechny a snahu všem pomoci co nejvýše a nejdokonaleji.

Náboženství neprchá ze světa. Ví, že to není smysl a poslední cíl, ale ví také dobře, že k tomuto cíli musí dojít poctivým uchopením celé vůle Boží, která člověka postavila do světa, do společnosti, do úkołu, která mu dala schopnosti, aby je rozvinul k nejvyšší dokonalosti, aby je rozvinul pro ty, se kterými jej Bůh spojil, protože i toto patří podstatně k náboženství: mravnost v každém skutku, mravnost v povinnostech, ve všem, i v praktickém životě chápat náboženství a chápat živo jako možnost, povinnost uskutečňovati svou poddanost Bohu, svou cestu k němu plněním jeho vůle.

Očistit je třeba náboženství a pak je pomocníkem nejužitečnějším k rozvoji, k výstupu lidstva. Jenom je třeba vrátiti je jeho úloze, zameziti, aby nebylo nikým zneužíváno k hmotným, osobním a sobeckým cílům této tak svaté a důležité hodnoty, jakou je vědomí závislosti celého života a všech cílů i povinností na nejvyšší, nejdokonalejší a k následování strhující i pomáhající Bytosti.

P. Silvestr M. Braitó O.P.